

Psychologische basisvoorwaarden voor motivatie

Praktijk Gericht Onderzoek

Harm-Jaap Ribberink

Universiteit Utrecht, IVLOS Lerarenopleiding, cluster: februaristart 2010

Afronding onderzoek: november 2010

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de psychologische basisvoorwaarden voor motivatie. Het onderzoek is uitgevoerd onder leerlingen uit de 4^e klas van een middelbare school. Volgens Deci en Ryan (Deci en Ryan 2002) is zelfbeschikking een onoverkomelijke voorwaarde voor motivatie. Naast zelfbeschikking als basisbehoefte of basisvoorwaarde voor motivatie onderscheiden deze auteurs competentie en relatie/verbondenheid. Het huidige onderzoek richt zich op de aanwezigheid van de drie basisvoorwaarden voor motivatie bij de klassen 4 havo en 4 vwo van het cohort 2009 / 2010 van de betreffende school. Het is de bedoeling om erachter te komen of de basisbehoeften voor motivatie aanwezig zijn. Meer specifiek: In welke mate is er sprake van beleving van verbondenheid, competentie en autonomie bij leerlingen in de vierde klas? Daarbij is steeds gekeken of en hoe er verschil is tussen havo leerlingen en vwo leerlingen.

Het blijkt dat de factoren relatie en autonomie in sterke mate aanwezig zijn op de onderzochte school. Opvallende uitkomsten betreffen de verschillen in competentie beleving tussen havo en vwo scholieren op het betreffende instituut. Havo leerlingen werken op hun eigen niveau, maar vwo leerlingen willen graag een tandje bijschakelen. Het is te eenvoudig voor ze.

Inleiding

Motivatie is een ongelooflijk belangrijk concept voor het onderwijs. Zowel voor leerlingen, als voor leraren als voor schoolleiders. Het is ook een ongrijpbaar concept. Waar raak je door gemotiveerd? Volgens velen is goed onderwijs onmogelijk zonder het motivationele aspect. "Goed onderwijs of een goede school heeft een hoog motivationeel gehalte" (Stevens 1997) Gemotiveerde leerlingen gaan sneller aan het werk, werken harder, geven minder snel op, hebben meer plezier in het leren. Er zijn veel factoren intrinsiek en extrinsiek van invloed op de motivatie van een leerling. Dit onderzoek richt zich op de psychologische basisvoorwaarden voor motivatie. Het onderzoek is uitgevoerd onder leerlingen uit de 4^e klas van een middelbare school in het midden van Nederland. Er is gekeken in welke mate leerlingen een goede sfeer, competentie en autonomie ervaren.

Het instituut school legt nogal wat barricades op voor motivatie. J. Brophy (Brophy 1988) onderscheidt vijf obstakels: Ten eerste: school is verplicht en de lessentabellen staan vast, ten tweede hebben we in Nederland te maken met klassen van 30 leerlingen en dat geeft geen gelegenheid voor veel persoonlijke aandacht. Klassen zijn, ten derde, openbare gelegenheden, en fouten die je maakt leiden niet alleen tot persoonlijke teleurstelling, maar ook tot openbaar falen. Ten vierde, leerlingen krijgen cijfers en die cijfers komen vaak automatisch ook in het zicht van ouders. En ten slotte, er is sprake van een neiging tot dagelijkse sleur, waarin leraren de lesstof sluitend behandelen en leerlingen de opdrachten naar behoren maken. Als enkele van deze obstakels niet overdreven zijn, maar echt aanwezig zijn en de motivatie van leerlingen beïnvloeden, lijkt het belangrijk om bewust te zijn van processen die te maken hebben met motivatie van leerlingen.

Ebbens en Ettekoven onderscheiden in Effectief Leren (Ebbens en Ettekoven 2009) zes factoren die van invloed zijn op de motivatie van leerlingen. Te weten: succeservaringen, individuele aanspreekbaarheid, kennis van resultaten, betekenis kunnen geven, interesse en veilige sfeer, positieve benadering. Op deze zes factoren kunnen leerlingen positief en negatief beïnvloed worden wat betreft hun motivatie. Als leerlingen nooit betekenis verlenen aan dat wat ze leren, zal hun motivatie peil dalen. Als leerlingen positief benaderd worden, stijgt de motivatie. Dit zijn al variabelen waar je als school op kunt letten om ervoor te zorgen dat leerlingen geneigd zijn om hun motivatie hoger te leggen. In de indeling zie je een invloed terug van een bekend Amerikaans onderzoek naar motivatie en zelfbeschikking.

Volgens Deci en Ryan (Deci en Ryan 2002) is zelfbeschikking een onoverkomelijke voorwaarde voor motivatie. Naarmate iemand meer gelegenheid krijgt, of meer gelegenheid ervaart, om zelf te bepalen welke gebeurtenissen plaatsvinden binnen een sociale praktijk, zal de motivatie om deel te nemen in die

sociale praktijk hoger zijn. Naast zelfbeschikking als basisbehoefte of basisvoorwaarde voor motivatie onderscheiden ze competentie en relatie/verbondenheid. Competentiebeleving is belangrijk voor de motivatie van leerlingen omdat leerlingen geneigd zijn meer moeite te doen voor een taak waarin ze een grotere kans op succes hebben, dan voor een taak waarin ze waarschijnlijk niet slagen. De leertaken moeten dus op niveau van de leerling zijn. Of net iets moeilijker. Volgens Vygotsky (Vygotsky 1962) is dit de zone van nabije ontwikkeling. Ook zijn leerlingen meer geneigd om hard te werken als de een positieve en veilige sfeer ervaren. Als de relaties met klasgenoten onderling en de relaties met leraren kloppen. Leerlingen willen werken voor de docent, als het goed is. Voor een uitgebreid overzicht van leerpsychologische theorieën en consequenties voor motivatie van leerlingen is *Psychology in Education* van Woolfolk et al. (Woolfolk 2008) een goed beginpunt.

In onderzoek naar motivatie van leerlingen wordt vaak de focus gezet op leraar gedrag, gedrevenheid van de leraar, leeromgeving, relaties en sfeer. Ook zijn er enkele onderzoeken naar inzet van ICT middelen en de invloed op motivatie van de leerlingen. Veel onderzoeken gaan over de omgeving en externe factoren die van invloed kunnen zijn op de motivatie voor leertaken. En daar is veel voor te zeggen, want de omgeving en het gedrag van de docent zijn makkelijker te manipuleren dan de psyche van de leerling. Toch is het ook van belang om de psyche van de leerlingen te kennen en te analyseren. Wil je effectief inspelen op de belevingswereld van de leerling, wil je een adequate leeromgeving creëren, dan is het onvermijdelijk om te weten wat een leerling nodig heeft. Er zijn nog niet veel onderzoeken gedaan naar de psychologische basisvoorwaarden voor motivatie. De theorie van Deci en Ryan is nog jong en er zijn nog niet veel grootschalige onderzoeken bekend naar basisbehoeften voor motivatie op middelbare scholen. Een relatief nieuw gebied dus.

Het huidige onderzoek richt zich op de aanwezigheid van de drie basisvoorwaarden voor motivatie bij de klassen 4 havo en 4 vwo van het cohort 2009 / 2010 van de betreffende school. Het is de bedoeling om erachter te komen of de basisbehoeften voor motivatie aanwezig zijn. Meer specifiek: In welke mate is er sprake van beleving van verbondenheid, competentie en autonomie bij leerlingen in de vierde klas? Daarbij is steeds gekeken of en hoe er verschil is tussen havo leerlingen en vwo leerlingen.

Mede aanleiding voor de richting van dit onderzoek was een rapport van de onderwijsinspectie naar aanleiding van het jaarlijks bezoek. Daarin was sprake van een aanbeveling om aandacht te besteden

aan de taakgerichte sfeer. De uitkomsten van het huidige onderzoek sluiten aan bij en versterken de conclusies en aanbevelingen van dit inspectie rapport.

In de school die onderwerp is van het onderzoek is sprake van werken in teams. Vandaar dat er ook is gekozen voor de opzet om verschillen te bekijken tussen vwo leerlingen en havo leerlingen. Het kan zijn dat binnen een eenduidige didactiek schoolbreed, verschil moet worden gemaakt in waar de accenten komen te liggen op pedagogisch gebied.

De uitkomsten van het onderzoek zijn vooral interessant voor werknemers en leerlingen van de betreffende school. Het gaat om een brede scholengemeenschap voor VMBO, havo, atheneum en gymnasium. Er zitten 1700 leerlingen op school. De havo vwo afdeling beslaat ongeveer de helft van de leerlingen populatie. De school heeft een streekfunctie. Leerlingen komen uit stedelijk gebied, agglomeratie en omliggende dorpen. Ook enkele leerlingen uit de grotere stad bezoeken de school.

De school heeft een open karakter gebaseerd op een protestants christelijke achtergrond. Sport en cultuur nemen op school een belangrijke plaats in. Zo zijn er sportklassen, cultuurklassen, en kan sport en kunst als eindexamenvak gekozen worden.

De resultaten van dit onderzoek zeggen niets over motivatie van leerlingen op andere scholen. De aanbevelingen en conclusie kunnen dus ook niet zonder nader onderzoek worden overgenomen. Het was voor de omvang van dit onderzoek niet mogelijk om ook vragenlijsten ergens anders af te nemen. Vergelijkbare onderzoeken kunnen natuurlijk worden uitgevoerd op middelbare scholen in de regio of landelijk.

Het onderzoek

Elke leerling in vwo 4 en havo 4 is gevraagd een vragenlijst in te vullen. De vragenlijst bestond uit 24 vragen. Elke vraag had een positieve of een negatieve indicatie voor één van de drie factoren die mede de motivatie bepalen. Daarnaast werden een paar algemene vragen gesteld over tijd die aan huiswerk besteed wordt, gemiddelde cijfer op het laatste rapport. Van de havo scholieren heeft 90 procent een verwerkbare vragenlijst ingevuld. Van de vwo scholieren 70 procent. Bij de uitleg over de vragenlijst werd verteld dat de deelname anoniem is en dat ze er geen cijfer voor kregen. Ook werd er uitgelegd dat het onderzoek ging over de vraag hoe de leerlingen uit de 4^e klas van havo en vwo het op school vonden.

Er is gekozen om de leerlingen uit de 4^e klas de vragenlijst te laten invullen, omdat deze groep leerlingen waarschijnlijk het meest waarheidsgetrouw de gang van zaken in de bovenbouw van de havo en het vwo kon weergeven. De manier van werken in de bovenbouw is bij deze populatie het helderst voor de geest omdat ze goed het verschil met de onderbouw periode kunnen zien. In de vijfde en zesde klas is er misschien al een bepaalde mate van gewenning of zelf sleur opgetreden, die niet wenselijk is wat betreft invloed op de resultaten van de

De stellingen uit de enquête:

- 1 Ik mag zelf beslissen hoe ik leer
- 2 Ik mag mijn klasgenoten graag
- 3 Ik heb vaak gevoel dat de leraar te snel gaat.
- 4 Leraren zeggen regelmatig dat ik het goed doe
- 5 Ik heb het gevoel dat ik onder druk sta op school
- 6 Ik kan het goed vinden met mede leerlingen
- 7 Het meeste werk voer ik alleen uit
- 8 Ik voel me vrij om mijn mening te geven over school
- 9 Ik beschouw mijn klasgenoten als mijn vrienden
- 10 Ik heb op school interessante nieuwe dingen geleerd
- 11 Ik krijg weinig gelegenheid om mijn eigen gang te gaan in de klas
- 12 De meeste dagen heb ik een tevreden gevoel na school
- 13 Op school wordt er rekening gehouden met mijn gevoel
- 14 Ik krijg op school geen kans om te laten zien wat ik kan
- 15 Mensen op het school geven om mij
- 16 Er zijn maar weinig leerlingen die ik heel goed ken
- 17 Ik heb het gevoel dat ik mijzelf kan zijn op school
- 18 Mijn klasgenoten vinden me niet aardig
- 19 Het komt vaak voor dat ik iets niet kan.
- 20 Ik krijg weinig gelegenheid om zelf te kiezen hoe ik iets aanpak
- 21 Mensen op school doen vriendelijk tegen me.
- 22 Ik heb het gevoel dat ik meer kan dan er gevraagd wordt.
- 23 Ik heb invloed op wat ik op school leer.
- 24 Ik kan goed opschieten met de leraren

enquête. Ook is er een onevenredig verschil tussen 5 havo als examen klas en 5 vwo als pre examen klas. Aangezien het in de opzet van het onderzoek besloten ligt om ook havo en vwo leerlingen te vergelijken, was de 4^e klas de meest geschikte populatie om te onderzoeken. Er is gekozen voor een vragenlijst als onderzoeksinstrument. Met vragen die gericht zijn op de manier waarop leerlingen de gang van zaken op school ervaren kon het beste gemeten worden in welke mate basisbehoeften voor motivatie aanwezig zijn. Er is niet gekeken naar omgevingsfactoren zoals leraar gedrag en leeromgeving. Evenmin is aandacht besteed aan een inventarisatie van ICT gebruik.

De vragenlijst is opgesteld naar voorbeeld van een Deci en Ryan vragenlijst en is aangepast aan de school situatie. De moeilijkheid en uitdaging bij het opstellen van de vragen was dat een vraag niet

letterlijk de autonomie van een leerling kan meten. Net zo min kan de competentie van een leerling gemeten worden door middel van een vragenlijst. Het enige meetbare in deze context is de beleving van competentie en de beleving van relatie of verbondenheid. Vandaar dat in de stellingen relatief vaak het woord 'ik ervaar', 'ik vind', 'naar mijn mening' voorkomt.

Op elke stelling kon de leerling antwoorden met een 5 punt schaal. De leerlingen moesten met een cijfer van 1 tot en met 5 aangeven in hoeverre zij vonden dat de stelling waar was. 1 helemaal niet waar, 2 niet waar, 3 min of meer waar, 4 waar, 5 helemaal waar. Er is voor een 5 punt schaal gekozen omdat dit preciezer antwoorden genereert dan een ja nee schaal of een 3 punt schaal. Er is gekozen om een midden antwoord mogelijk te maken, min of meer waar, omdat sommige leerlingen bij sommige vragen gewoon in het midden zitten.

De vragenlijst is zo opgesteld dat de vragen die een indicatie geven voor 1 van de 3 motivatie factoren door elkaar heen stonden en de vragen waren niet alleen positief of alleen negatief geformuleerd. Zoals gezegd hadden alle vragen een positieve of een negatieve indicatie voor 1 van de 3 factoren.

Na inleveren van alle enquêtes zijn de resultaten statistisch geanalyseerd. Daarbij is gekeken naar significantie van verbanden tussen antwoorden. Naar significantie van verschillen in respons tussen havo en vwo leerlingen. Ook is gelet op gemiddelde uitkomsten en afwijkingen van gemiddelde per vraag. De meest opvallende uitkomsten van deze analyses zijn hieronder weergegeven. Daarbij is ervoor gekozen om per basisbehoefte eerst te kijken naar de gemiddelde uitkomsten per vraag, en vervolgens te bespreken welke verschillen er waren tussen vwo en havo leerlingen.

De resultaten

Het voert te ver om alle vragen afzonderlijk te bespreken. Daarom een beknopte weergave van de meest in het oog springende uitkomsten. Voor een uitwerking en overzicht van de resultaten per vraag verwijs ik naar de paragraaf met tabellen.

Verbondenheid

De resultaten geven een heel positief beeld over de manier waarop leerlingen verbondenheid op school ervaren. Bij de vragen die een indicatie gaven voor relatie sloeg de wijzer telkens door naar een positieve beleving van de sfeer, van de omgang van leerlingen met elkaar en van de omgang van leerlingen en leraren. Op de vraag of de leerling goed kan opschieten met medeleerlingen geeft 85 % aan dat dit waar of zelfs helemaal waar is. Slechts 2 % van de havo leerlingen beantwoordt deze vraag negatief. Bij de vwo leerlingen is dat zelfs 0 %. Op de stelling “Ik kan goed opschieten met de leraren” is de respons voor havo 60 % uitgesproken positief.

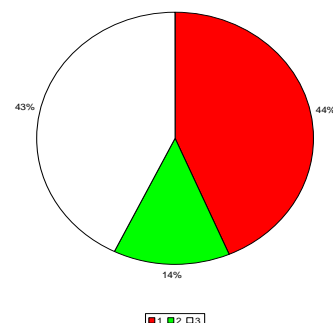
Ook de andere vragen geven een positief beeld van de beleving van verbondenheid van de havo en vwo leerlingen. Op een schaal van 5 krijgt de relatie bij havo leerlingen een 3,5. Bij vwo leerlingen is dat een 3,4. Wat zegt dit cijfer? Het komt er op neer dat leerlingen een 7 geven voor de mate waarin zij verbondenheid ervaren. Het is een goed cijfer dat wek enigszins voor verbetering vatbaar is.

Autonomie

Vervolgens kijken we naar de vraag of leerlingen het gevoel hebben dat ze mee mogen praten, mee mogen beslissen. Voelen de leerlingen zich autonoom?

Leerlingen hebben sterk het gevoel dat ze zichzelf kunnen zijn, dat ze hun mening mogen geven en dat ze mee mogen praten. Ze beleven het wel zo dat er niet altijd rekening wordt gehouden met hun gevoel. 30 % van de ondervraagden geeft zelfs aan dat er geen rekening wordt gehouden met hun gevoel. Opvallend is ook dat 59 % van de vwo leerlingen zegt te vinden dat ze geen invloed hebben op wat ze leren op school. Voor de havo leerlingen is dit getal 42 %. Ook dit is op zich een hoog percentage. Aan de andere kant is het wel weer zo dat 75 % van alle leerlingen zegt dat ze zelf mogen bepalen hoe ze iets leren. Dus leerlingen hebben het gevoel dat ze niet de onderwerpen kunnen bepalen van wat ze leren, maar over het

Leraren zeggen regelmatig dat ik het goed doe

algemeen zijn de leerlingen van mening dat ze vrij zijn in hoe ze een leertaak willen aanpakken.

Competentie

Minder positief zijn de resultaten als het gaat om de beleving van competentie. Hebben leerlingen het gevoel dat ze dingen leren die op hun niveau zijn? Hier ontstaat een heel wisselend beeld. Met grote verschillen tussen havo en vwo leerlingen. Een van de stellingen waarop de leerlingen gevraagd werd te reageren was “De meeste dagen heb ik een tevreden gevoel over wat ik gedaan heb op school” Op die vraag antwoord 28 % negatief, 30 % positief en 40 % laat het in het midden. Wat valt er nog meer te zeggen over dit wisselende beeld? Van de vwo leerlingen is 34 % (!) het eens met de stelling dat ze op school geen kans krijgen om te laten zien wat ze kunnen. Dat is één op de drie leerlingen. Bij de havo leerlingen is dit een stuk minder: slechts 13 %. Meer dan de helft van de vwo leerlingen geeft aan dat ze niet vinden dat de leraar vaak te snel gaat (55 %) Bij de ondervraagde havo leerlingen is dit maar 30 %. Van beide groepen vindt één op de vier leerlingen (23%) dat de leraar wel vaak te snel gaat.

Een ander opvallend gegeven uit de enquête is dat op de vraag of leraren regelmatig zeggen dat je het goed doet, 44 % van de leerlingen antwoordt met niet, of zelfs helemaal niet. Slechts 13 tot 15 % van de leerlingen vangt onze complimentjes op. Zeggen we ze iets te zacht?

Op stelling 14 “Ik krijg op school geen kans om te laten zien wat ik kan” is er een duidelijk verschil in respons tussen havo en vwo. Dit verschil berust statistisch gezien niet op toeval. De gemiddelde respons van vwo op deze stelling is 3,02. Dat betekent gemiddeld min of meer waar. De gemiddelde respons van havo is 2,61. Dat betekent dat havo leerlingen over het algemeen minder het idee hebben dat ze onder hun niveau bezig zijn dan vwo leerlingen.

Op stelling 19 “Het komt vaak voor dat ik iets niet kan” is er ook een redelijk groot verschil in respons tussen havo en vwo leerlingen. Vwo leerlingen hebben bijna nooit het gevoel dat ze iets niet kunnen. Terwijl havo leerlingen dit wel iets vaker meemaken. Voor vwo is de respons 2,15, met andere woorden “niet waar”. Voor havo leerlingen is de gemiddelde respons 2,50. Dat houdt het midden tussen niet waar en min of meer waar. Geen enkele leerling uit vwo zegt volmondig “Ja” op deze vraag terwijl 11 % van de leerlingen op havo moet bekennen dat het vaak voorkomt dat ze iets moeten doen wat boven hun macht ligt. Ook deze verschillen berusten statistisch gezien niet op toeval, maar zijn significant.

Conclusies

Met de eerste voorwaarde voor motivatie namelijk de verbondenheid is het goed gesteld. Leerlingen beleven de sfeer en de relaties onderling als veilig en prettig. Ook met leraren kunnen ze goed opschieten. Ze ervaren de omgang met mensen op school prettig. Grote verschillen tussen havo en vwo leerlingen zijn er wat dit betreft niet. Deze resultaten komen ook overeen met het rapport van de inspectie.

Als we kijken naar de resultaten van de vragen over autonomie dan valt wat mij betreft 1 ding op. Leerlingen ervaren veel vrijheid om te bepalen *hoe* ze iets leren. Ze ervaren heel weinig vrijheid om te bepalen *wat* ze leren. Het is wellicht de moeite waard om te onderzoeken in hoeverre het mogelijk en wenselijk is om leerlingen keuze vrijheid te geven over de uit te voeren leertaken.

Wanneer uitsluitend gekeken wordt naar competentie beleving als motivatie bepalende factor dan is er een groot verschil tussen havo leerlingen en vwo leerlingen. Er ontstaat een beeld van havo leerlingen die hun best moeten doen om de leraar bij te houden en zich moeten inspannen om mee te kunnen komen. De vwo leerlingen populatie lijkt het te makkelijk hebben. Te weinig uitgedaagd te worden. Niet allemaal hoeven ze alles uit zich zelf te halen. De havo leerlingen populatie zit op niveau. De vwo afdeling wordt ondervraagd.

Daarnaast geeft de respons op stelling 12 te denken. "De meeste dagen heb ik een tevreden gevoel over wat ik gedaan heb op school". Deze vraag laat een zeer versnipperde respons zien. Leerlingen hebben blijkbaar zeer wisselend een tevreden gevoel na een schooldag.

Ook geeft het te denken dat 45 % van de leerlingen uitgesproken ontkent dat ze regelmatig horen dat ze het goed doen. Ongetwijfeld is een positieve benadering van de leerlingen een belangrijke factor in de motivatie.

Kortom: de psychologische basisvoorwaarden relatie/verbondenheid en autonomie zijn in sterke mate aanwezig bij leerlingen van de onderzochte school. De voorwaarde van competentie beleving is een aandachtspunt voor de vwo afdeling. Voornamelijk op het gebied van positieve feedback en uitdagende lessen zou er ruimte voor verbetering zijn.

Verschillen tussen havo en vwo leerlingen zijn vooral dat de vwo leerlingen van deze school onder hun niveau les krijgen. Ze vinden het te makkelijk en willen meer uitgedaagd worden. De havo leerling moet zijn best doen om de stof te begrijpen en dat lukt dan over het algemeen.

Gevolgen

Consequenties voor de school zijn dat de resultaten van het onderzoek besproken zullen worden in een team bijeenkomt in november 2010. Het past niet binnen het kader van dit artikel om een weergave van de uitkomsten van die bespreking op te nemen.

In een breder kader valt het volgende te benoemen over dit onderzoek. Het is niet zo dat de resultaten iets zeggen over de gemiddelde leerling in Nederland. Daarvoor is de ondervraagde populatie veel te specifiek. Alle leerlingen die zijn ondervraagd bezoeken immers dezelfde school.

Dit onderzoek laat naar mijn mening zien dat het mogelijk is om binnen een school op een zinvolle manier een zelfbeschikkings onderzoek te doen. Aangezien alle leerlingen van het 4^e leerjaar aan dit onderzoek hebben meegewerkt kan vastgesteld worden dat de uitkomsten van het onderzoek een waarheidsgetrouw beeld weergeven.

Dit onderzoek kan geen uitspraken doen over de vraag of het klopt dat autonomie en competentie en verbondenheid belangrijk zijn voor motivatie. Het kan alleen stellen dat er een bepaalde mate van deze voorwaarden aanwezig is op de onderzochte school. Voor de school zelf is het natuurlijk het interessantst om te kijken waar plaats is voor verbetering. De conclusies die uit de onderzoeksresultaten volgen zijn dan ook geen weerlegging of onderbouwing van een bepaalde motivatie theorie. Het onderzoek heeft plaatsgevonden binnen het kader van een bepaalde theorie. De vruchtbaarheid van de bespreking zal moeten uitwijzen of het onderzoeks model dat is gebruikt een krachtig instrument is voor motivatie onderzoek op middelbare scholen.

Het gebruikte onderzoeksinstrument is naar mijn mening een kwalitatief instrument voor het onderzoeken van psychologische voorwaarden voor motivatie. Verbeteringen zouden betreffen:

- het invoegen van 0-vragen. Om ervoor te zorgen dat er geen ongewenste invloed uitgaat van het inschatten van het waarom van een vraag, moet er af en toe een vraag tussen zitten die niet op 1 van de drie factoren scoort.
- een uitgebreidere bespreking van de vragenlijst met leerlingen uit de doelgroep die behelst of ze alle vragen begrijpen en het bereik van de vragen goed weten in te schatten
- een betere uitvoering van het vooronderzoek naar voorkennis over motivatie die bij leerlingen aanwezig is

Suggesties voor verder onderzoek

In het kader van een verbetering van de competentie beleving van de leerlingen op de onderzochte school zou het aanbevelenswaardig zijn om verder te onderzoeken in hoeverre een positief coachende houding bij docenten aanwezig is en in hoeverre een positief coachende houding bij zou kunnen dragen aan competentie gevoel bij leerlingen. Ook is het aan te bevelen om te onderzoeken in welke mate de vaardigheid differentiëren beheerst wordt door de docenten op de onderzochte school en in welke mate goede gedifferentieerde benadering en leertaken van verschillende niveaus zouden kunnen bijdragen aan de competentie beleving van de leerlingen.

In het kader van dit onderzoek was het niet mogelijk of wenselijk om te kijken naar verschillende soorten van intrinsieke en extrinsieke motivatie. Er is alleen gekeken naar welke voorwaarden aanwezig zijn. Het is ook van belang waar leerlingen op de school door gemotiveerd worden. Het kan zijn dat leerlingen bijvoorbeeld erg gemotiveerd worden voor de lessen door een sterk leidende onderwijs stijl van de docent. Of juist van een *laissez faire* stijl. De resultaten van dit onderzoek geven geen uitsluitsel over kwalitatieve beleving van interventies van docenten.

Suggesties voor de praktijk

Het is aan te bevelen voor de onderzochte school om stap voor stap de uitkomsten van elke enquête vraag te bekijken en de resultaten op waarde te schatten. In het bijzonder de genoemde opvallende uitkomsten zijn de moeite van het overdenken waard. Deze reflectie zou vooral gericht moeten zijn op de vraag waar een dergelijke respons vandaan komt. Het is van belang om mogelijke oorzaken te identificeren voor een eventuele verbetering van de processen die vormgeven aan de werkhouding van de leerlingen. Iets concreter geformuleerd: Een manier om de resultaten op de onderzochte school een goed vervolg te geven is een bespreking in het team van leraren. Een bespreking van de meest opvallende resultaten van het onderzoek in groepjes met een opdracht om aan te geven wat mogelijke oorzaken voor de uitkomsten zijn en suggesties te doen voor verbetering van de motivatie van leerlingen.

Verwijzingen

- Brophy, J.E. (1985) On motivating students. In D. Berliner, *Talks to teachers* (pp 201-245). New York: Random House
- Ebbens, S. en Ettekoven, S. (2009), *Effectief leren*, Groningen: Noordhoff
- Deci, E. en Ryan, R.M. (2002) *Handbook of Self-Determination Research*, Rochester: RUP
- Stevens, L. (1997) *Overdenken en doen, een pedagogische bijdrage aan adoptief onderwijs*, Den Haag: PMPO
- Vygotsky, L.S. (1962). *Thought and Language*. Cambridge: MIT Press.
- Woolfolk, A., Hughes, M. en Walkup, V. (2008) *Psychology in Education* (pp 437-481), Londen: Pearson Education Press
- Internetsite van Self Determination onderzoek van Deci en Ryan (met questionnaires)
<http://www.psych.rochester.edu/SDT/>

Over de auteur:

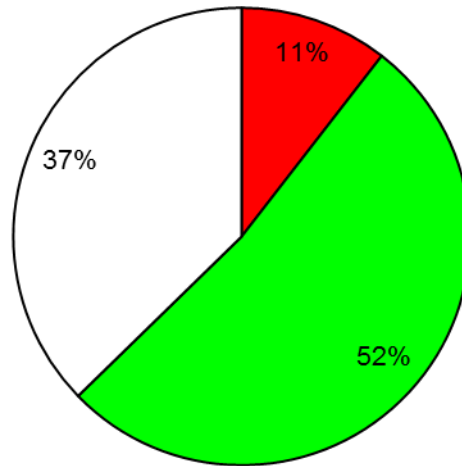
Harm-Jaap Ribberink is docent-in-opleiding voor het schoolvak filosofie aan het IVLOS te Utrecht. In het kader van zijn opleiding tot eerste-graadsdocent verrichtte hij een onderzoek naar basisvoorwaarden voor motivatie bij 4^e klas leerlingen. De resultaten van dit Praktijkgericht Onderzoek (pgo) en de aanbevelingen die hij naar aanleiding hiervan doet, vormen de basis van bovenstaand artikel.

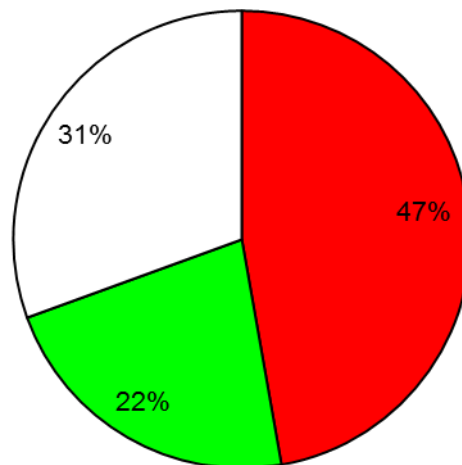
Frequentie percentages per vraag:

(rood = (helemaal) niet waar, groen = (helemaal) waar, wit = min of meer waar)

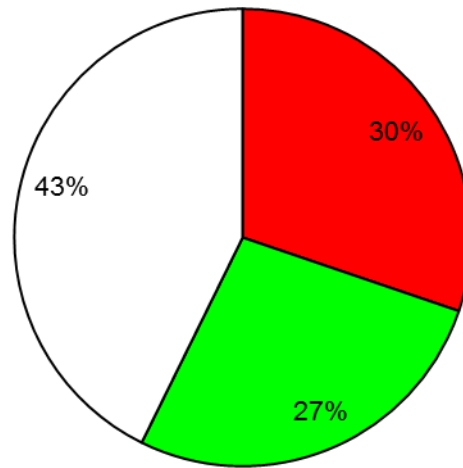
Ik kan goed opschieten met de leraren

Ik heb invloed op wat ik op school leer

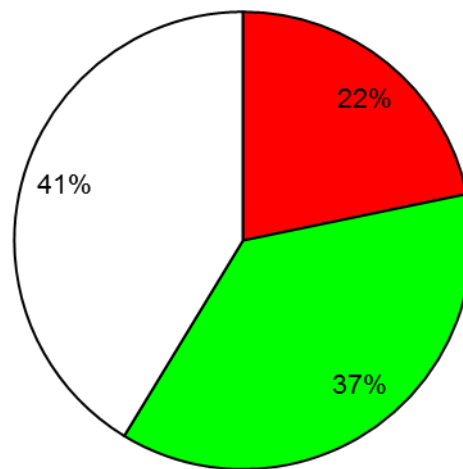

Ik heb het gevoel dat ik meer kan Havo

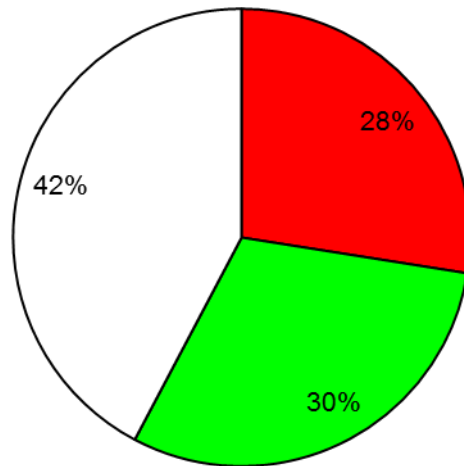
1 2

Ik heb het gevoel dat ik meer kan VWO

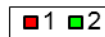
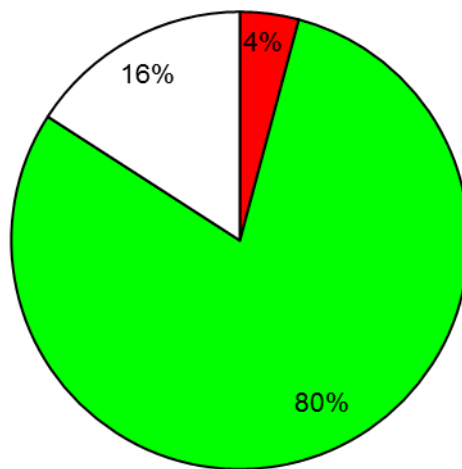

1 2

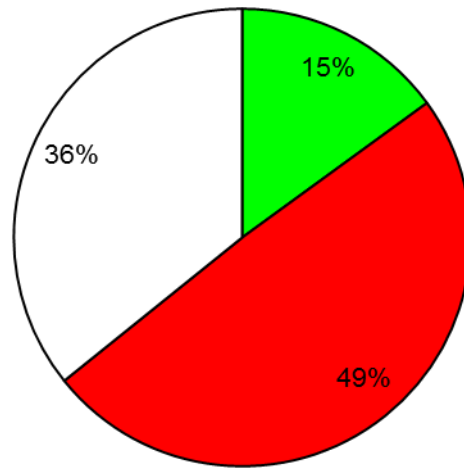
Ik heb het gevoel dat ik meer kan dan er gevraagd wordt

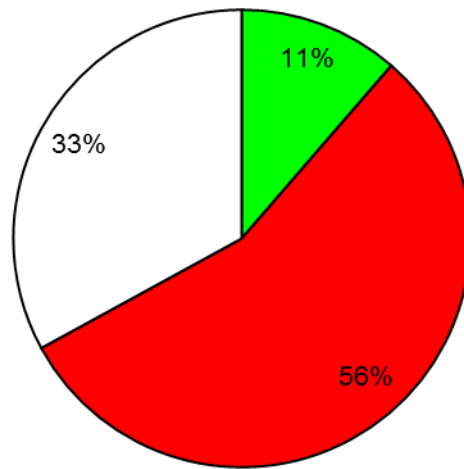
Mensen op school doen vriendelijk tegen me

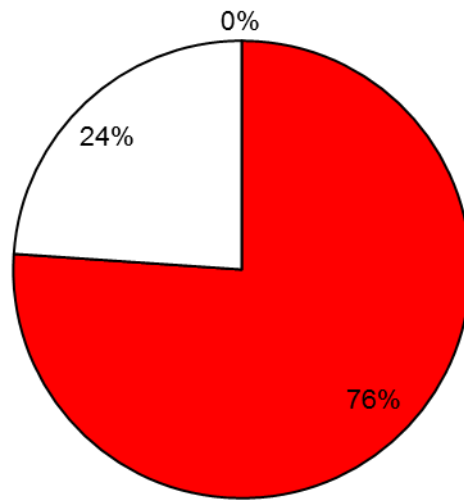
Ik krijg weinig gelegenheid om zelf te kiezen hoe ik iets aanpak

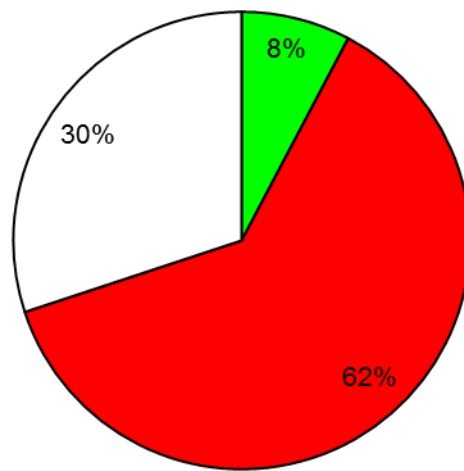
Komt vaak voor dat ik iets niet kan Havo

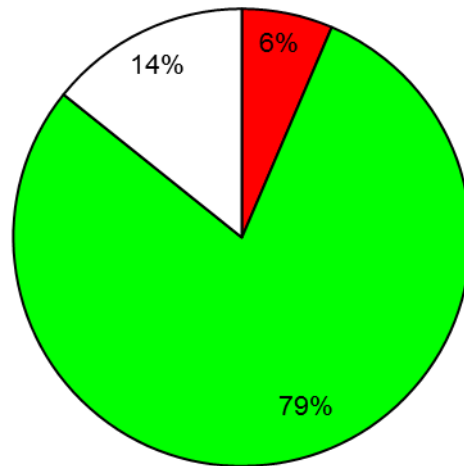
Het komt vaak voor dat ik iets niet kan VWO

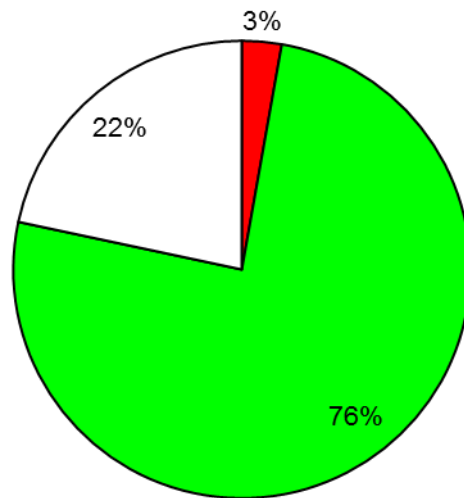
Het komt vaak voor dat ik iets niet kan

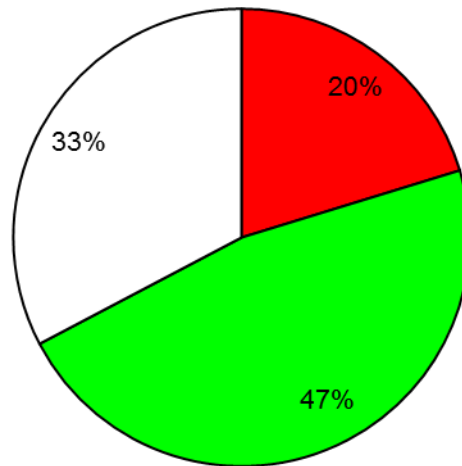
Mijn klasgenoten vinden mij aardig

Ik heb het gevoel dat ik mijzelf kan zijn op school

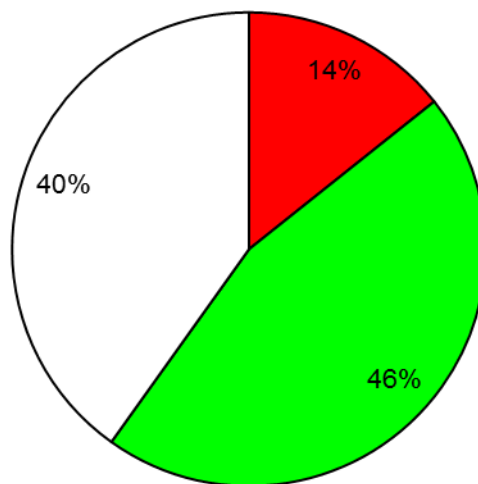

Er zijn maar weinig leerlingen die ik goed ken

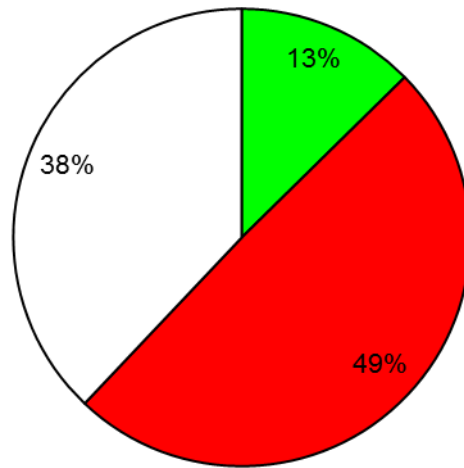
1 2

Mensen op school geven om mij

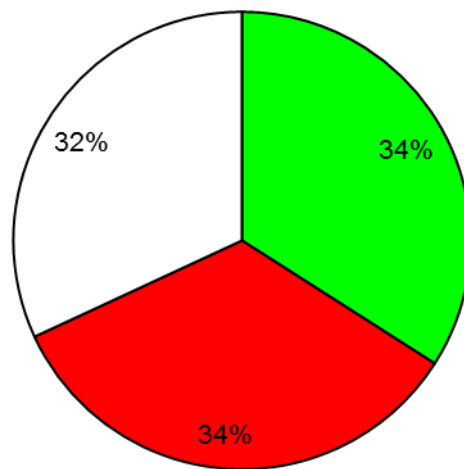

1 2

Geen kans om te showen Havo

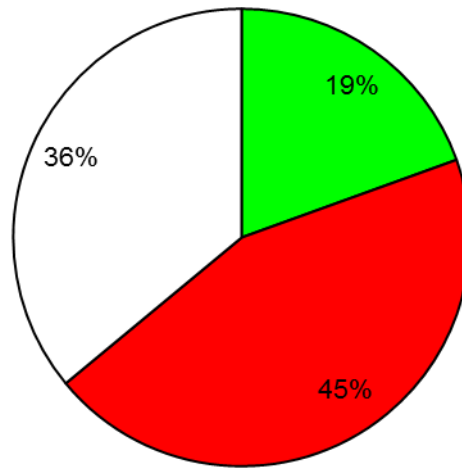

Geen kans om te showen VWO

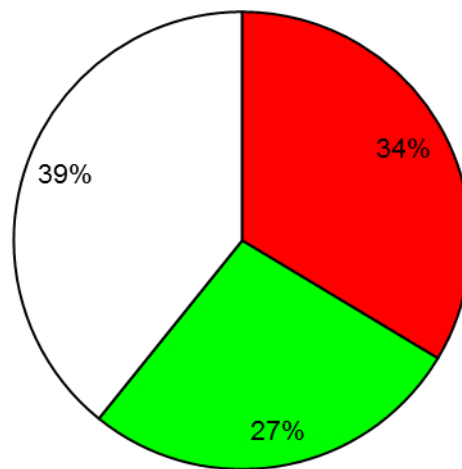

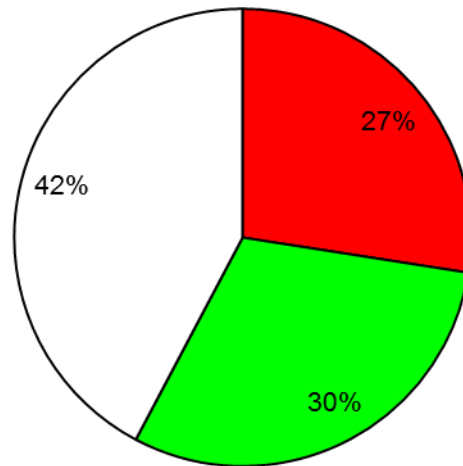
Ik krijg op school geen kans om te laten zien wat ik kan

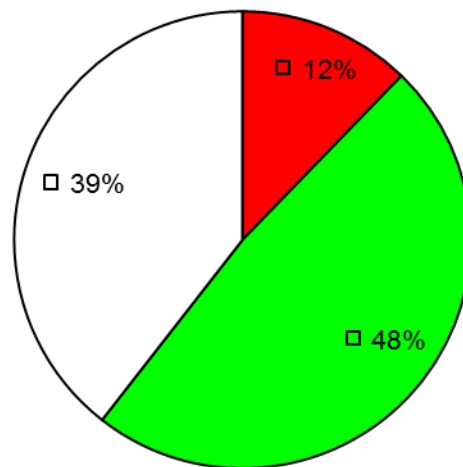
Op school wordt er rekening gehouden met mijn gevoel

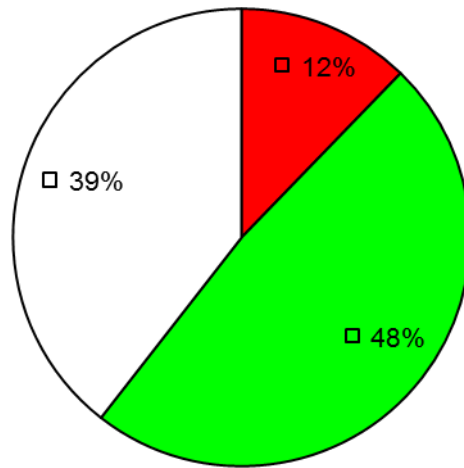
De meeste dagen heb ik een tevreden gevoel na school

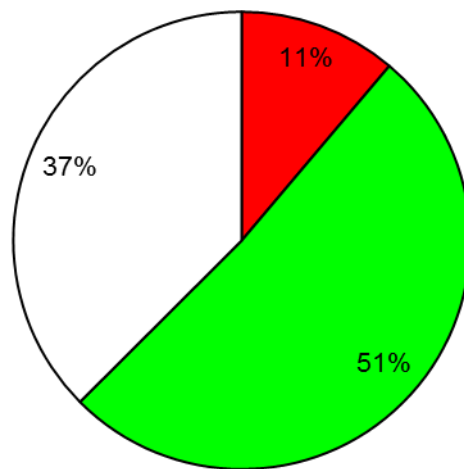
Ik krijg maar weinig gelegenheid om mijn eigen gang te gaan

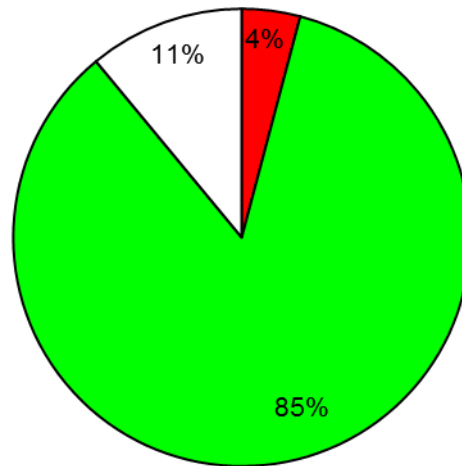
Ik heb op school interessante nieuwe dingen geleerd

Ik beschouw mijn klasgenoten als mijn vrienden

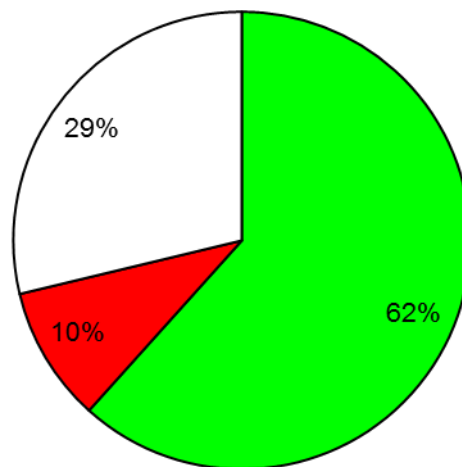

Ik voel me vrij om mijn mening te geven over school

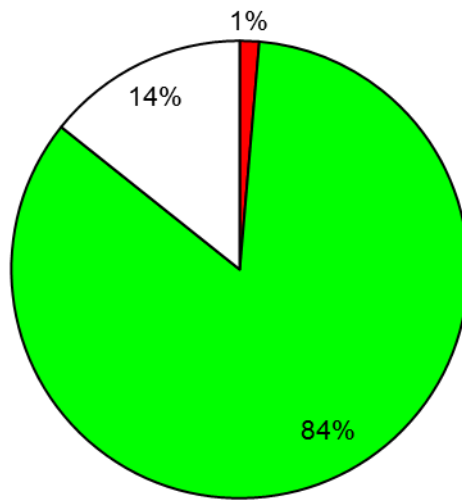
■ 1 ■ 2

Het meeste werk voer ik alleen uit

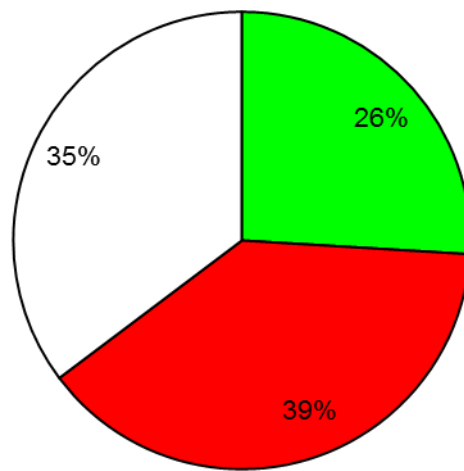

■ 1 ■ 2

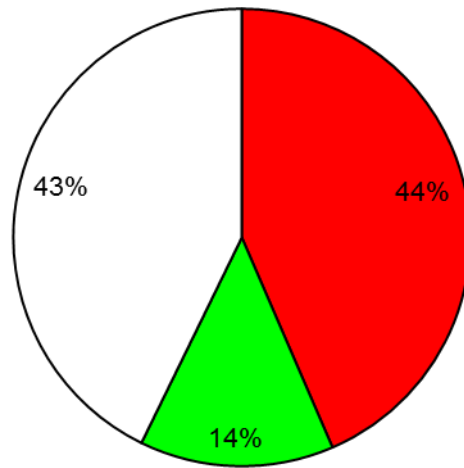
Ik kan het goed vinden met medeleerlingen

Ik heb het gevoel dat ik onder druk sta op school

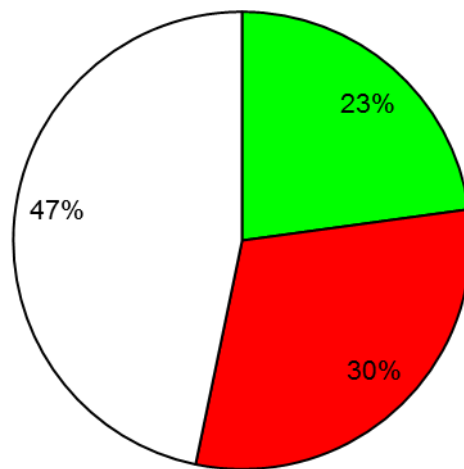

Leraren zeggen regelmatig dat ik het goed doe

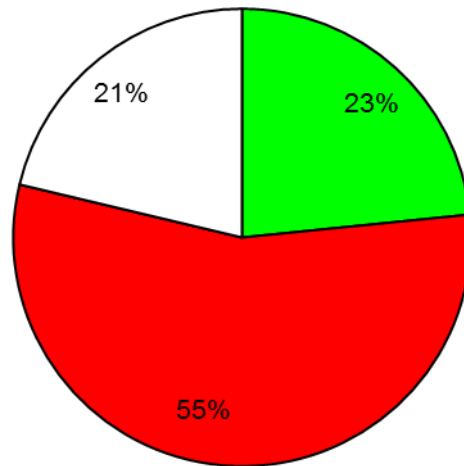
■ 1 ■ 2

Leraar te snel Havo

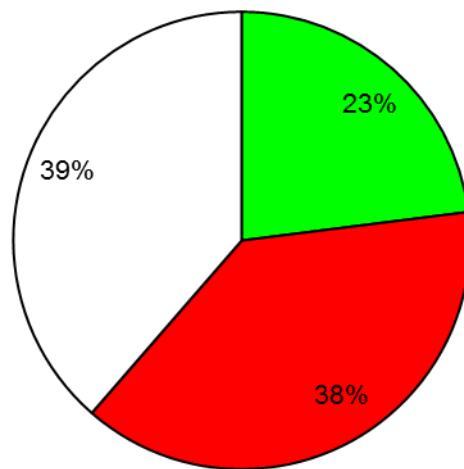
■ 1 ■ 2

Leraar te snel VWO

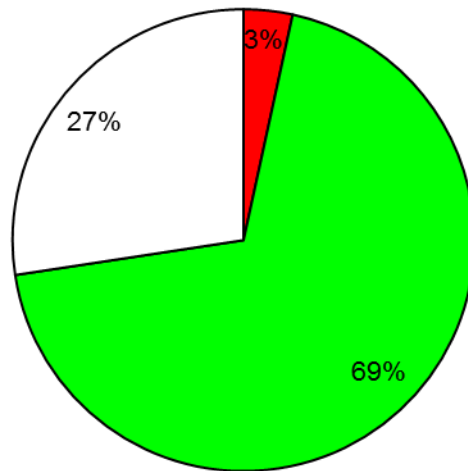
■ 1 ■ 2

Ik heb vaak het gevoel dat de leraar te snel gaat

■ 1 ■ 2

Ik mag mijn klasgenoten graag

Ik mag zelf beslissen hoe ik leer

